

חינוך לחיים

פרשת וישב

מפורסם הסיפור על ילד קטן שהתייתם מאביו. אמו לא הייתה בקו הבריאות, והילד ואחיו יצאו בלית ברירה לחפש פרנסה עבור משפחתם. כל אחד עבד במקום אחר, והילד, מיודענו, הלך לגביר של העיירה. הגביר, שהיה עשוי ממקשה של אכזריות וקור רוח, הסכים ברוב חסדו לראות את הילד. הילד היתום ביקש קצת צדקה. אמר לו הגביר, שאצלו אין ארוחות חינם. "תעבוד – תקבל". "טוב, ובמה אעבוד?". אמר לו הגביר: "יש לי אגם גדול מוחץ לטירה שלי היום מאוד קר. אם אתה נכנס בלילה ותשב בתוכו עד הבוקר תקבל כסף ככל שתצטרך". הוא חזר הביתה, מאושר. "אמא, אני הולך לעשות הרבה כסף. הגביר הבטיח לי הרבה כסף, ורק תנאי קטן – שאשב באגם כל הלילה". "חס ושלום... אתה יכול לקפוא!". "אבל אני יכול לעשות הרבה כסף", התעקש הילד. "אתה לא עושה את זה. אתה תקפא!". "אין לנו פרנסה, גם כך נמות מרעב...".

האם ראתה שאי אפשר להתווכח אתו, אז היא הדליקה מנורה, גדולה כזו, של פעם, וישבה ליד האגם. הגיע הלילה, והילד נכנס למים הקרים. הגביר הסתכל וחייך. "בוא ונראה אם הוא ישרוד, הוא אמור לקפוא". עברה שעה ועוד שעה, ובבוקר הילד יצא קפוא, אבל חי. אחרי הצהרים הוא הגיע לגביר וביקש את הכסף. אמר לו הגביר "לא, לא מגיע לך כלום!". "מדוע?". "אנחנו דיברנו על אגם קפוא, ואמא שלך עמדה בצד וחיממה בשבילך את האגם. זה לא היה קר". "אבל האגם היה נורא קר!". "אין על מה לדבר".

הילד ואמו פנו לחיד"א, לספר לו את הסיפור ולתבוע את הגביר האכזר לדין תורה. אמר החיד"א לילד: אל תדאג, תוך כמה ימים אטפל בזה. אחר כמה ימים קרא החיד"א לגביר, ואמר לו שיש לו עניינים לשוחח איתו עליהם. הגביר הגיע, והחיד"א הציע לו כוס קפה. הגביר קיבל, טעם והפסיק לשתות. "מדוע אינך שותה?". שאל אותו החיד"א. "כי זה קר...". "מה זאת אומרת?! אני חיממתי אותך!" "אבל זה היה קר". אמר לו החיד"א: "לא יכול להיות. הכוס עמדה ליד הסיר, והסיר היה על האש. והאש לא חיממה את הקפה?". "לא!". "והאגם, כן התחמם מהמנורה של האם?! לך, תזדרז, ותשלם את כל הכסף".

מספר החיד"א שהוא שאל את הילד, "איך שרדת?". אמר לו הילד: "ראיתי את המנורה של אמא. ראיתי שאמא מחכה לי. ידעתי שיש לי בשביל מה להמשיך לשרוד עד הבוקר". דמות דיוקנו של אמו... נראתה לו...

הבה ונזכור את המסר העצום הזה. אנחנו חיים עם סביבה מלאה בקור מקפיא, הסביבה קפואה. עלינו לחמם אותה. ואיך נוכל לעשות זאת? עלינו להתמלא באור, להתמלא חימום! אגם של חימום...

יוסף הצדיק עובר בארץ מצרים – ארץ מלאה טומאה, ניסיון קשה, ניסיון יום יומי מאשת פוטיפר, האדון שהעסיק אותו. "ויהי כדברה אל יוסף יום יום ולא שמע אליה". והניסיון הולך ומתעצם, עד שיום אחד היא אף תפסה אותו בבגדו, ובצורה אקטיבית ניסתה לחייבו להסכים לפיתויה. והוא עומד בשנייה האחרונה בניסיון: "ויעזוב בגדו אצלה וינס ויצא החוצה".

מאיפה הכוח הזה? "דמות דיוקנו של אביו".

ומני אז בגלות בני יעקב במצרים, היה להם כח שמימי זכות יוסף הצדיק. כמ"ש "יוסף ירד למצרים וגדר את עצמו מן העריות, ונגדרו כל האנשים כולם בזכותו" מהו כוחו של "דמות דיוקנו של אביו"?

יעקב אבינו השקיע בבנו יוסף כוחות רבים, ואהבתו ליוסף גברה על כל אחריו. יוסף חשב לעצמו, מה היה קורה אם אבי היה רואה אותי כעת, נכשלי? כיצד היה אבא מגיב על כך? יוסף הצדיק היה נוהג לשאול את עצמו לפני כל פעולה שעשה ובכל ניסיון שצף לפתחו: "מה היה אומר על כך אבא?", "אם אתנהג כך וכך, איך תהיה תגובת אביו?". יתרה מזאת, משמע שאילולי דמות אביו שנגלתה לו בחלון היה יוסף נכנע לפיתויה של אותה מרשעת, ורק גילוי דיוקנו אביו הוא זה שהצילו מן החטא!

כמה מוסר השכל יש בדבר לנו, כהורים. איננו יודעים מה עומד ויעמוד בפתחם של ילדינו, אך אנחנו צריכים להיות עבורם מגן וחומה, אך זה לא אפשרי שנהיה שם בשבילם בכל מקום. לכן עלינו להתאמץ ולגרום לכך שהדמות שאנו נותנים להם תהיה דמות שגורמת להם להישמר ולירא מן החטא. איך זה מתבצע?

אהבה בלתי סופית. אהבה שאינה תלויה בדבר. גם אם הילד מספר לכם "חלומות מוזרים", סיפורים שאינם ניתנים לעיכול – טיולים ושטויות שאינכם אוהבים, תהיו להם אוזן קשבת. תכילו את הסיפורים, תנו להם מילה טובה, חיבוק אוהב. צאו איתם לסיבוב ותשרו אווירה טובה ונעימה.

בימי החנוכה, חג החינוך, חג שבו אנחנו מרבים באור, נפיץ להם אור. נחבר אותם למסורת האבות. הנרות הקטנים האלה יהיו בגדר "מוסיף והולך". מיום ליום נרבה להם עוד חום וחיבוק. נדליק את האש מתוך לב בוער חמימות לה', עד שאכן יהיה להם כוח לעמוד בתלאות ובניסיונות החיים. כוחה של האש שבתוך הלב בוערת – מים רבים לא יוכלו לה, היא יוקדת. כוחה של אש של האמת – כל נהרות שבעולם לא ישטפוה, לא ינצחוה! עלינו להתמלא אור, להתמלא חימום. אגם של חימום...

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

בנועם שייח

חינוך לחיים

פרשת וישב

אלא 'באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון'

כלל הוא בחינוך, כותב אמן החינוך הרש"ר הירש, שהדוגמה החיה כוחה יפה מהרצאה מילולית. אשריהם של אלו ששימשו תלמידי חכמים, ואשר רבותיהם היוו עבורם דוגמה חיה של שיטת חיים שלמה. תלמידים אלה לא היו צריכים לזכור הרבה. דמותו של הרב היתה עבורם תזכורת של תורה, מצוות והליכות חיים, יותר מכל זכירה אחרת. לפי דעה אחת של חז"ל עמד יוסף הצדיק באותו היום להכנע לפיתוי ולהצקה של אשת פוטיפר שנמשכו כשנה. מה שהציל אותו מן החטא היתה דמות דיוקנו של אביו שנראתה לו בחלון. ברור שלא היתה זו דמות פיזית... היתה זו דמות דיוקן מופשטת שעלתה ברוחו של יוסף. דמות הנעלה של יעקב אביו אשר שימשה ליוסף יעד חיים ודוגמה מוחשית איך צריך הוא להראות ואל מה צריך הוא לשאוף. כאשר עמדה לנגד עיניו הדמות, **הוא נזכר בדוגמה האישית אשר העניק לו אביו בכל פסיעה מפסיעותיו ובכל הנהגה מהנהגותיו וכו'**

ששאלו את ר' חיים מוולאזין מתי מתחיל חינוכו של הילד? ענה שהחינוך מתחיל בעצם עשרים שנה לפני היוולדו... כי כדי להצליח בחינוך הילדים, ההורים עצמם צריכים לבנות קודם את האישיות שלהם בשביל להוות דוגמה אישית לבניהם. ומילדותו של הילד דרך התפתחותו והתבגרותו מהווים ההורים מודל חזק ביותר לחיקוי וכשמגיע לפרק 'האיש מקדש' הוא מכניס יחד עמו את כל אשר קבל בבית הוריו.

מפרשי המקרא שואלים בתמיהה וכי במה היה הנסיון של יוסף כה גדול, אם הקב"ה הראה את דמות דיוקנו של אביו הצדיק?? מסתבר שיוסף עצמו יצר בדמיונו את דמות דיוקנו של אביו. הוא היה נוהג לשאול את עצמו בכל הזדמנות שהיא מה יאמר על כך הרבי – אבא. דמות הדיוקן לא התגלתה מאליה בדרך ניסית, כי אם הודות ליראתו של יוסף, אשר צייר כנגד עיניו את הדמות. כי אביו של יוסף חינך אותו בחינוך אישי ובדוגמה אישית. רק כך הצליח כל כך עד עצירתו את יוסף בשיא תאוותו. היתה זו דוגמה שבה ראה הבן רק את דמות דיוקנו של האב ומיד נרתע.

מספרים על תלמיד של ישיבת וולאזין שיצא לתרבות רעה, לאחר שנים כתב לנצי"ב 'את העולם הבא שלי אני הרסתי במו ידי. את העולם הזה שלי אתה הרסת לי' וההסבר כי כל פעם שהיה מתהולל בתענוגות העולם הזה היה נזכר בדמותו הנעלה והרגיש את אפסות כל ההבלים בהם היה שקוע.

מסופר שמשגיח בא להתייעץ עם ר' מאיר חדש זצ"ל שאין בכוחו לעקוב אחר תלמידיו, אין בכוחו לריב איתם ללא הרף ולבקשם שישפרו את מעשיהם, כי רק יוצר לעצמו שונאים. ואיך הגר"מ מצליח שכולם אוהבים אותו? הסביר לו הגר"מ 'אנו כלל לא עובדים על התלמידים. אנו עובדים על עצמינו – ומה שגולש נהנים התלמידים' כי מחנך טוב לא צריך ללמד את תלמידיו, הדוגמה האישית שנשפכת ממנו, די בעצם אישיותו והנהגתו כדי שיראו התלמידים וילמדו. או כמו שהגדיר פעם ה'אמרי חיים' בענוונותו שהוא באמת אינו כלום אלא משול למקל שקושרים אותו אל העץ הרך כדי שעל ידו יגדל העץ ישר ולא יתעקם!! אולם הוא אינו אלא המקל, ותו לא...

המשגיח ר' שלמה וולבה זצ"ל מדייק בלשון הרמב"ם בחגיגה 'כל קטן שיכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית, אביו חייב להעלותו **ולהראות בו** כדי לחנכו במצוות' ולכא' ע"פ כללי הדקדוק הי צריך להיות כת' ולהראות אותו ומה נאמר 'ולהראות בו?' לומר שהאב נראה בבנו!!! וזוהי מצוות חינוך!! כי מצוות חינוך אינה רק מצווה בבן, אלא היא היא ה'בפועל' של האב עצמו. ללמדנו שחינוך הילדים מתחיל בראש וראשונה בהורים!! דברים מחכימים ברוח זה כתב בעל 'ספר הישר' – 'וכאשר ילמד לזולתו או ייסר לתלמידו, אל ישכח לייסר את נפשו עמו, כי לא ייכון לאדם לייסר זולתו במה שאינו עושה, וללמד מה שאינו מאמין בו. כי כל דבר שיצא מן הלב ייכנס בלב, וכל אשר לא יצא כי אם מן הפה, לא יעבור האוזן'

בשם ה'כתב סופר' נמסר לפרש את הפס' 'חוסך שבטו שונא בנו' שאם האדם חוסך את שבט המוסר מעצמו, ואינו עושה מאומה לחינוכו העצמי, הריהו שונא את בנו, שהרי בכך הוא מנחיל לבן חינוך שלילי. כי אין לך חינוך טוב יותר לילד מאשר כשהוא רואה את אביו מתחנך בקביעות וצועד בדרכי ההשתלמות. מאידך, אין לך חינוך שלילי יותר מאשר זה הנובע ממי שהתנהגותו נוגדת את הנשמע מפיו.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com